

УДК 378:147/057:54/89

DOI: <https://doi.org/10.35774/gsip2025.01.201>

Павло ТКАЧЕНКО

аспірант

Тернопільський національний педагогічний університет

ім. Володимира Гнатюка

Тернопіль, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7414-413X>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ У ФАХОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

Анотація. У сучасному інтегрованому ринку трудових ресурсів професійна компетентність позиціонується основою ефективної професійної реалізації, шляхом поєднання найважливіших компетенцій та особистісних якостей. Актуальність проблематики вбачається у тому, що традиційні методичні підходи в сучасному освітньому процесі, на тлі динаміки глобальних світових тенденцій, вимагають трансформації в контексті компетентнісного підходу та потребують перезавантаження змісту фахових компетенцій в процесі навчання в економічних коледжах.

Мета статті – проаналізувати специфіку формування професійної компетентності економістів у процесі навчання у професійних економічних коледжах.

У дослідженні обґрунтовано структурні особливості професійної компетентності майбутніх економістів, що синергізує особистісну та професійну компоненти. Доведено, що важливий функціонал виконують мотивація, діяльнісний та когнітивний компоненти, а також рефлексія.

Визначено першочергові напрямки трансформації освітнього процесу в фахових коледжах щодо формування комунікаційної, цифрової та міжкультурної компетентності майбутніх економістів у процесі навчання у фахових коледжах. У дослідженні визначено, що потреба перезавантаження змісту феномену професійної компетентності зумовлена специфічними вимогами сучасних соціально-економічних умов до професійних якостей фахівця економічного профілю.

Охарактеризовано ключові принципи мультидисциплінарного підходу до навчального процесу. Встановлено важливість вдосконалення та розвитку особистісних компетенцій економіста: цифрової грамотності, критичного мислення, навичок міжкультурної комунікації. Обґрунтовано необхідність подальшого розвитку дослідження психолого-педагогічних передумов компетентнісного розвитку економістів у фахових коледжах.

Ключові слова: фаховий коледж, економісти, професійна підготовка, компетентність, освітній процес, цифровізація, компетенції.

Pavlo TKACHENKO

PhD student

Ternopil Volodymyr Hnatiuk

National Pedagogical University

Ternopil, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-7414-413X>

FEATURES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE ECONOMISTS IN VOCATIONAL ECONOMIC COLLEGES

Abstract. In the modern integrated labor resources market, professional competence is positioned by the basis of effective professional realization, by combining the most important competencies and personal qualities. The urgency of the problem is that traditional methodological approaches in the modern educational process, against the background of the dynamics of global trends, require transformation in the context of a competent approach and require upgrading the content of professional competencies in the process of learning in economic colleges.

The purpose of the article is to analyze the specifics of the formation of professional competence of economists in the process of training in professional economic colleges.

The study substantiates the structural features of the professional competence of future economists, which synergizes personal and professional components. It is proved that important functionality is performed by motivation, activity and cognitive components, as well as reflection. The priority areas of transformation of the educational process in professional colleges on the formation of communication, digital and intercultural competence of future economists in the process of study in professional colleges are determined. The study stipulates that the need for the content of the phenomenon of professional competence is

conditioned by the specific requirements of modern socio-economic conditions for the professional qualities of a specialist of economic profile.

The key principles of the multidisciplinary approach to the educational process are characterized. The importance of improving and developing the personal competencies of the economist is established: digital literacy, critical thinking, intercultural communication skills. The need for further development of the study of psychological and pedagogical prerequisites for the competence development of economists in professional colleges is substantiated.

Keywords: vocational college, economists, professional training, competence, educational process, digitalization, competencies.

Постановка проблеми. Процес підготовки майбутніх економістів у фахових коледжах – це педагогічна стратегія формування різних аспектів професійної компетентності фахівців зазначеної галузі. Наразі особливої популярності здобуває компетентнісний підхід до формування професійної компетентності, що передбачає опанування здобувачем освіти компетенцій з іншомовної комунікації, цифрових навичок та низки інших, що загалом об'єднуються в групи «жорстких» та «м'яких» навичок.

До першої групи відносять власне професійну вузькопрофільну компетентність в межах визначених відповідними кваліфікаційними вимогами для навчання у фахових коледжах. До «м'яких» навичок належать інноваційні вимоги часу – критичне мислення та креативність, цифрова компетентність, навички міжкультурної та комунікаційної взаємодії, адаптивність та гнучкість.

З огляду на зазначене, дефініція професійної компетентності наразі володіє розширеним значенням як комплексна інтегративна характеристика. Професійна компетентність сучасних економістів є системою умінь, навичок та знань, особистісних цінностей та якостей, що в синергії детермінують спроможність ефективної реалізації професійного функціоналу. Також майбутні економісти повинні бути готовими взаємодіяти у інтегрованому глобальному середовищі, що актуалізує роль іншомовної та міжкультурної компетентності.

Актуальність проблематики залишається значимою поза сумнівом, зважаючи на стрімку динаміку суспільних запитів щодо компетенцій економістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджувана проблематика знаходить активний інтерес у науковому полі та відображення у численних галузевих публікаціях. У сучасних дослідженнях Дзвігол, Сінамбела та ін. аналізується базова структура професійної компетентності економістів, що здобувають освіту в фахових коледжах [Dzwigol et al., 2020; Sinambela et al., 2020]. Достеменно вивчаються окремі компетенції в публікаціях Рейз, Братіану [Reis et al., 2021; Bratianu et al., 2020].

У низці робіт Ейзагуїр, Себріан предметом дослідження виступають компетенції крос-культурної комунікації фахівців фінансово-економічного профілю [Eizaguirre et al., 2019; Cebrián et al., 2020]. Проблематика знаходить

поглиблене дослідження в роботах Бард та Парайтам, Горські, Ніколова та Кроссен, Хернандез де Менендес [Baird & Parayitam, 2019; Gorski et al., 2023; Nikolova & Cnossen, 2020; Hernandez-de-Menendez et al., 2020]. Загалом, дослідники позиціонують процес формування професійної компетентності в освітньому середовищі фахового навчання економіста як передумову ефективної професійної реалізації майбутнього фахівця.

Разом із тим, структурно-функціональні особливості педагогічного процесу, здебільшого, досліджені фрагментарно, що зумовлює необхідність розширеного вивчення предмету даного дослідження.

Мета статті полягає в аналізі специфіки формування професійної компетентності економістів у процесі навчання в професійних економічних коледжах.

Виклад основного матеріалу. Дефініція професійної компетентності вміщує передумови ефективної фахової реалізації та особистісного розвитку. Компетентність фахівця детермінується наявністю жорстких та м'яких навичок, а також психологічною готовністю до самостійної діяльності та відповідальності за їх наслідки.

Основна сутність феномену професійної компетентності вбачається у забезпеченні відповідності суб'єктивних можливостей особистості об'єктивному еталону фахової кваліфікації [Копняк, 2020]. Основними особистісно-психологічними вимогами до фахівця в економічній сфері прийнято вважати хорошу механічну та оперативну пам'ять, концентрацію уваги, точність сприйняття, розвинене логічне мислення та наполегливість.

З-поміж інноваційних структурних компонентів професійної компетентності, що здобувається в процесі навчання у фахових коледжах, варто виокремити комунікативну, цифрову та крос-культурну компетентності.

Цифрова компетентність детермінується рівнем навичок, знань та умінь в контексті інформаційних технологій.

Комунікативна компетентність розглядається як опанування різноманітними технологіями спілкування, спроможністю диференціювати комунікативні ситуації.

Крос-культурна компетентність проявляється у подоланні проблем взаєморозуміння на соціокультурному та лінгвістичному рівнях.

Змістовно-сутнісну основу фахової компетентності майбутніх економістів, які здобувають освіту в професійних економічних коледжах, можна репрезентувати у вигляді певної компонентної структури [Маркова та ін., 2020]. Важливий функціонал в ній виконують мотивація, діяльнісний та когнітивний компоненти, а також рефлексія.

Мотивація (система мотивів) детермінує спрямованість здобувача освіти в коледжі на активну взаємодію та інформаційну діяльність щодо здобуття професійної компетентності як базису майбутньої успішної фахової активності. У динамічному суспільстві вмотивованість стає фактором сприяння постійному саморозвитку фахівця-економіста на етапі здобуття освіти. Здобувач освіти

повинен прагнути до поглибленої аналітики професійних проблем та пошуку оптимальних шляхів їх вирішення [Ніколова та Кроссен, 2020].

Діяльнісний компонент передбачає активну інформаційно-комунікаційну діяльність студента коледжу, що забезпечує опанування необхідних навичок, умінь, знань для формування професійної компетентності, ефективно практичне втілення умінь, знань та навичок, навички експертного оцінювання фахових процесів.

Когнітивний компонент проявляється у навичках свідомого контролю майбутнім економістом результатів діяльності, компетенціях з технічного забезпечення, усвідомленні ризиків, навичках ідентифікації фейкової інформації. Когнітивний компонент в межах навчання в коледжі забезпечує спроможність розвитку та безперервного вдосконалення у інтегрованому інформаційному середовищі.

Рефлексія позиціонується як комплекс особистісних якостей, що визначають відношення здобувача освіти до себе, власної практичної діяльності і до навколишнього світу. Рефлексія передбачає концепти самоконтролю та самооцінки, прийняття власної професійної спроможності та значущості, безперервне пізнання себе.

Важлива роль у структурі сучасної моделі професійної компетентності фахівців економічного профілю, що навчаються в коледжах, відводиться цифровим компетенціям. Останні передбачають:

- 1) навички використання цифрових інструментів;
- 2) знання та навички з критичного мислення;
- 3) інтеграцію цифрових інструментів для оптимізації комунікаційного процесу;
- 4) навички взаємодії в інтернет-спільнотах та соціальних мережах;
- 5) уміння організації ефективного, екологічного та етичного приватного інформаційного простору;
- 6) навички створення за допомогою програмних засобів інформаційних ресурсів професійного призначення [Abad-Segura & González-Zamar, 2021].

Принципи формування фахової компетентності майбутніх економістів в коледжах передбачають, першочергово, системність, безперервність системності та саморозвиток. Серед ключових принципів:

- комплексність та системність;
- діяльнісність (формування та розвиток професійної компетентності повинні проходити в контексті практико-орієнтованого навчання);
- безперервність;
- безперервний саморозвиток (забезпечення умов та мотивації для максимальної реалізації власного потенціалу та професійного саморозвитку).

У контексті активного євроінтеграційного поступу системи національної освіти доцільним є врахування вимог європейського законодавства в сфері фахових вимог до економістів, що здобувають освіту в фахових коледжах. У даному контексті особливої ваги набуває формування крос-культурної та

іншомовної компетентностей майбутніх фахівців, що дозволяє стимулювати професійне зростання, реалізовувати трансфер інновацій у власну фахову діяльність.

Структурно-функціональна модель методологічного забезпечення формування професійної компетентності майбутніх економістів в фахових коледжах передбачає наступні компоненти:

- цільовий (ідентифікація мети та пріоритетних завдань навчальної діяльності);

- містовний (дидактично-методологічне забезпечення процесу навчання);

- технологічний (організаційні підходи, методи та засоби навчання, використання інформаційно-комунікаційних інструментів);

- діагностичний (оцінка рівня компетентності на основі інструментарію діагностики і самодіагностики здобутих знань, умінь та навичок в процесі навчання у коледжі [Скаковська & Котик, 2020].

Варто зауважити, що інноваційні підходи до формування професійної компетентності здобувачів освіти в межах фахового навчального середовища вимагає інтеграції інноваційних методів навчання. Особливо ефективними себе зарекомендували інтерактивні педагогічні технології – кейс-методи, методи «мозкового штурму», модерація, імерсивне навчання та низка інших.

Можна стверджувати, що структура професійної компетентності фахівця з економіки, що здобуває освіту у фаховому коледжі, на сьогодні повинна позиціонувати пріоритетами забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці, компліментарність вимогам глобального інтегрованого фахового середовища, підтримку безперервного професійного розвитку.

Висновки. Підготовка майбутніх економістів в середовищі фахових коледжів слугує вирішальним чинником для формування їх професійної компетентності. Традиційні методичні підходи наразі вимагають трансформації в контексті компетентнісного підходу та потребують апгрейду змісту професійної компетентності майбутніх економістів. Першочерговими напрямками такої трансформації є формування комунікаційної, цифрової та міжкультурної компетентності майбутніх економістів в процесі навчання в коледжі.

При цьому, важливими є вдосконалення та розвиток особистісних якостей майбутнього фахівця, зокрема його цифрової грамотності, логічного та критичного мислення, навичок крос-культурної та іншомовної комунікації. Важливий функціонал виконують мотивація, діяльнісний та когнітивний компоненти, а також рефлексія.

Напрямом для подальшого розвитку наукової проблематики даного дослідження вбачається аналіз психолого-педагогічних передумов компетентнісного розвитку економістів у фахових коледжах.

Література

1. Abad-Segura E., González-Zamar M. Sustainable economic development in higher education institutions: A global analysis within the SDGs framework. *Journal of Cleaner Production*. 2021. № 294. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126133>
2. Baird A.M., Parayitam S. Employers' ratings of importance of skills and competencies college graduates need to get hired: Evidence from the New England region of USA. *Education + Training*. 2019. № 61(5). Pp. 622–634. URL: <https://doi.org/10.1108/ET-12-2018-0250>
3. Bratianu C., Hadad S., Bejinaru R. Paradigm Shift in Business Education: A Competence-Based Approach. *Sustainability*. 2020. № 12(4). URL: <https://doi.org/10.3390/su12041348>
4. Cebrián G., Junyent M., Mulà I. Competencies in Education for Sustainable Development: Emerging Teaching and Research Developments. *Sustainability*. 2020. № 12(2). <https://doi.org/10.3390/su12020579>
5. Дембіцька С., Кобилянський О., Пугач С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців економічних спеціальностей у ЗВО. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. 2021. № 48. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-48-02>
6. Dzwigol H., Dzwigol-Barosz M., Miśkiewicz R., Kwilinski A. Manager competency assessment model in the conditions of industry 4.0. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2020. №7(4). DOI:10.9770/jesi.2020.7.4(5)
7. Eizaguirre A., García-Feijoo M., Laka J. Defining Sustainability Core Competencies in Business and Management Studies Based on Multinational Stakeholders' Perceptions. *Sustainability*. 2019. № 11(8). <https://doi.org/10.3390/su11082303>
8. Gorski A., Ranf E., Badea D., Halmaghi E., Gorski H. Education for Sustainability – Some Bibliometric Insights. *Sustainability*. 2023. № 15(20). DOI: <https://doi.org/10.3390/su152014916>
9. Hernandez-de-Menendez M., Morales-Menendez R., Escobar C.A. Competencies for Industry 4.0. *Int J Interact Des Manuf*. 2020. № 14. 1511–1524. <https://doi.org/10.1007/s12008-020-00716-2>
10. Копняк К. Структурно-функціональна модель формування управлінської компетентності майбутніх економістів у процесі фахової підготовки. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2020. №1(46). С. 54–58. DOI: 10.24144/2524-0609.2020.46.54-58
11. Markova S.M., Tsyplakova S.A., Sedykh C.P., Khizhnaya A.V., Filatova O.N. Forecasting the Development of Professional Education. 2019. *Lecture Notes in Networks and System*. 2020. № 91. https://doi.org/10.1007/978-3-030-32015-7_51

12. Nikolova M., Cnossen F. What makes work meaningful and why economists should care about it. *Labour Economics*. 2020. № 65. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101847>
13. Reis D.A., Fleury A.L., Carvalho M.M. Consolidating core entrepreneurial competences: toward a meta-competence framework. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2021. № 27(1). <https://doi.org/10.1108/IJEBr-02-2020-0079>
14. Sinambela E. A., Mardikaningsih R., Arifin S., Ayu H. D. Development of Self Competence and Supervision to Achieve Professionalism. *Journal of Islamic Economics Perspectives*. 2020. № 1(2). <https://doi.org/10.35719/jiep.v1i2.13>
15. Скаковська С., Котик О. Особливості формування професійної компетентності фінансистів у ЗВО. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Серія: Економічні науки*. 2020. № 4(92). DOI: <https://doi.org/10.31713/ve4202031>

References

1. Abad-Segura E., González-Zamar M. Sustainable economic development in higher education institutions: A global analysis within the SDGs framework. *Journal of Cleaner Production*. 2021. № 294. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126133> (in English).
2. Baird A.M., Parayitam S. Employers' ratings of importance of skills and competencies college graduates need to get hired: Evidence from the New England region of USA. *Education + Training*. 2019. №61(5). Pp. 622-634. <https://doi.org/10.1108/ET-12-2018-0250> (in English).
3. Bratianu C., Hadad S., Bejinaru R. Paradigm Shift in Business Education: A Competence-Based Approach. *Sustainability*. 2020. №12(4). <https://doi.org/10.3390/su12041348> (in English).
4. Cebrián G., Junyent M., Mulà I. Competencies in Education for Sustainable Development: Emerging Teaching and Research Developments. *Sustainability*. 2020. №12(2). <https://doi.org/10.3390/su12020579> (in English).
5. Dembitskaya S., Kobylansky A., Pugach S. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnykh spetsialnostei u ZVO [Formation of professional competence of future specialists of economic specialties in ZVO]. *Scientific Notes of the Pedagogical Department*. 2021. № 48. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2021-48-02> (in Ukrainian).
6. Dzwigol H., Dzwigol-Barosz M., Miśkiewicz R., Kwilinski A. Manager competency assessment model in the conditions of industry 4.0. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*. 2020. № 7(4). DOI:10.9770/jesi.2020.7.4(5) (in English).
7. Eizaguirre A., García-Feijoo M., Laka J. Defining Sustainability Core Competencies in Business and Management Studies Based on Multinational

- Stakeholders' Perceptions. *Sustainability*. 2019. № 11(8). <https://doi.org/10.3390/su11082303> (in English).
8. Gorski A., Ranf E., Badea D., Halmaghi E., Gorski H. Education for Sustainability – Some Bibliometric Insights. *Sustainability*. 2023. № 15(20). <https://doi.org/10.3390/su152014916> (in English).
 9. Hernandez-de-Menendez M., Morales-Menendez R., Escobar C.A. Competencies for Industry 4.0. *Int J Interact Des Manuf*. 2020. №14. 1511–1524. <https://doi.org/10.1007/s12008-020-00716-2> (in English).
 10. Kopniak K. Styktyno-funkcionalna model formyvannja upravlinskoji kompetentnosti majbytnih ekonomistiv y procesi fahovoji pidgotovku [Structural-functional model of upravlinskoy competence formation of small business economists in the field of financial education]. *Naykovuj visnyk Yghorodskogo yniversutety*. 2020. № 1(46). pp. 54–58. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2020.46.54-58> (in Ukrainian).
 11. Markova S.M., Tsyplakova S.A., Sedykh C.P., Khizhnaya A.V., Filatova O.N. Forecasting the Development of Professional Education. 2019. *Lecture Notes in Networks and System*. 2020. № 91. https://doi.org/10.1007/978-3-030-32015-7_51 (in English)
 12. Nikolova M., Cnossen F. What makes work meaningful and why economists should care about it. *Labour Economics*. 2020. №65. <https://doi.org/10.1016/j.labeco.2020.101847> (in English).
 13. Reis D.A., Fleury A.L., Carvalho M.M. Consolidating core entrepreneurial competences: toward a meta-competence framework. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*. 2021. №27(1). <https://doi.org/10.1108/IJEBr-02-2020-0079> (in English).
 14. Sinambela E. A., Mardikaningsih R., Arifin S., Ayu H. D. Development of Self Competence and Supervision to Achieve Professionalism. *Journal of Islamic Economics Perspectives*. 2020. №1(2). <https://doi.org/10.35719/jiep.v1i2.13> (in English).
 15. Skakovska S., Kotyk O. Osoblyvosti formuvannia profesiinoi kompetentnosti finansystiv u ZVO [Features of the formation of professional competence of financiers in higher education institutions]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Seriya: Ekonomichni nauky*. 2020. №4(92). <https://doi.org/10.31713/ve4202031> (in Ukrainian).